

آسیب شناسی تلفن همراه بر تربیت کودکان و نوجوانان

زهرا نویدی فر

چکیده

در سال های اخیر تلفن همراه به عنوان یکی از پدیده های ارتباطی در دنیای امروز در بین تمام اقشار و گروه های مختلف جامعه گسترش روز افزون داشته است. در این بین کودکان و نوجوانان به دلیل ساختار جسمی، ذهنی و عاطفی خاص خود که هنوز به طور کامل رشد نکرده است بیش از هر قشر دیگری آسیب پذیرند. از اهم آسیب های تلفن همراه بر کودکان و نوجوانان می توان به ضعف بینایی، پایین آمدن کیفیت خواب، به وجود آوردن اختلالات ذهنی، اعتیاد به تلفن همراه، تومور مغزی و ... نام برد. در این بین والدین، متخصصان و مربیان تعلیم و تربیت باید برنامه های هدفمندی طراحی، تدوین و اجرا کنند تا درصد آسیب های وارده به حداقل برسد. حال با توجه به مقطع سنی حساس کودکی و نوجوانی و گسترش روز افزون استفاده از تلفن همراه در بین این مقطع، سعی شده است استفاده از تلفن همراه در کودکان و نوجوانان آسیب شناسی شود و در آخر راهکارهای عملی برای کاهش این آسیب ها بیان شود. روش جمع آوری اطلاعات در این مقاله از طریق منابع الکترونیکی و کتابخانه ای صورت گرفته است.

واژگان کلیدی: آسیب شناسی، تلفن همراه، کودکان و نوجوانان

1. مقدمه

در سال های اخیر تلفن همراه به عنوان یکی از پدیده های ارتباطی در دنیای امروز در بین تمام اقشار و گروه های مختلف جامعه گسترش پیدا کرده و حتی امروزه شاهد آن هستیم که بسیاری از دانش آموزان در مقاطع پایین تحصیلی نیز به تلفن همراه دست رسی دارند. اگرچه نباید استفاده از تلفن همراه را در بین کودکان و نوجوانان ممنوع کرد ولی می بایست راه حل هایی برای استفاده ی درست از آن ارائه داد (بیران و همکاران، 1390). زمانی مخترعان بزرگ دنیا، جدیدترین اختراعات خود را برای راحتی انسان به وجود می آوردند، شاید فکرش را هم نمی کردند روزی انسان هزاره ی سوم به دنبال چاره جویی برای رفع خطرات این اختراعات و وسایل نوین ارتباطی باشد. وسایلی که در درجه ی اول دنیای مجازی را برای انسان به ارمغان آورد، دنیایی که او را در میان هزاران کاربر و مشترک قرار داد و حریم خصوصی اش را برای همیشه به فراموشی سپرد. افزایش تولید وسایل نوین ارتباطی و در نهایت سهولت دست رسی ، سبب شد گروه های کثیری از افراد جامعه با سنین مختلف به این دنیای مجازی راه پیدا کنند به طوری که در قرن بیست و یکم ، داشتن تلفن همراه در دست یک کودک شش ساله برای کسی تعجب برانگیز نیست (نصیری و بختیاری؛ 1394). استفاده از تلفن همراه از سال 1373 در ایران شروع شده (احمدی ، هاشمی و روحانی، 1389؛ به نقل از نوروزی، وحدانی اسدی، روحانی و محمدی، 1393) و امروزه نسبت به اوایل از اولویت بالایی در زندگی افراد جامعه برخوردار است و استفاده از آن جزئی از زندگی افراد شده است (ذکایی و ولی زاده، 1388) ؛ به طوری که افراد وابسته به آن ، گاهاً تجربه ی خیالی لرزش (ویره) تلفن همراه را دارند (دروین ، کیسر، میلر، 2012).

یک روانشناس متخصص گفت: رشد شخصیتی از سن 7 تا 12 سال شکل می گیرد، از این رو این سن مقطعی حساس برای کودکان به شمار می رود . دکتر جاوید ثمودی در گفت و گو با خبرنگار خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، منطقه قم، در مورد دوران عبور از کودکی و آغاز نوجوانی به عنوان مقطعی حساس افزود: نگرانی های دوران کودکی که در گذشته متصور بود، گذرا یا بی خطر نیست. ثمودی یادآور شد: در واقع رشد شخصیتی از سن 7 تا 12 سال شکل می گیرد، چرا که در این گروه سنی بچه ها در حال شکل یافتن و مستقل شدن هستند، اما این امر بسیار به نرمی و در قالب های متنوع انجام می گیرد، به همین علت این طیف سنی بسیار حساس و آسیب پذیر هستند (ایسنا، بی تا). دوران نوجوانی به عنوان پلی است از زندگی کودکان به سمت زندگی بزرگسالی. این دوران ، شکل گیری شخصیت نوجوان را رقم میزند. نوجوان سعی میکند تصویری که دیگران از وی می سازند را همانند سازی کند و به این ترتیب شخصیتی

که در آینده خواهد داشت را شکل می دهد. سنین نوجوانی مصادف می شود با هویت یابی نوجوان این که من کیستم؟ کودک یا بزرگسال؟ چه اتفاقاتی به سراغم می آید؟ آینده چگونه می شود؟ ماهیت من چیست؟ و بسیاری دیگر از سوالات فکر و درون وجود نوجوان را به خود مشغول می کند. بسیاری از حوادث ناگوار ممکن است در این سن به وجود بیاید، گرایش به انحرافات، جرم، بزه، اعتیاد، فرار، انواع اختلالات روانی، خلقی، اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی، سازگاری و غیره از حوادث دیگر است که نوجوان را تهدید می کند. بنابراین با یاد گرفتن انواع مهارت های فردی و اجتماعی در زندگی روزمره توسط اولیای خانه و مدرسه و اجتماعی و یاد دادن و تمرین کردن آن با کودک و نوجوان خود دریچه هایی از امید، هویت یابی، یافتن شخصیت مثبت و غیره را به همراه دارد که می تواند نقش حیاتی داشته باشد (عیسی مراد، ۱۳۸۶).

جذابیت گسترده تلفن همراه سبب شده است که همزمان با خانواده ها، فرزندان نیز متوجه تلفن همراه شوند. و خانواده ها به دلایل متعددی، مانند: پر کردن خلا حضور خویش نزد فرزند، از طریق ارتباط تلفنی، جبران کمبود محبت، سرگرم شدن کودک با بازی های تلفن همراه و نظایر آن از تهیه تلفن همراه برای فرزندانشان استقبال کنند (رستمی راوری، قلتاش، برهمن، 1397). اگرچه انتقال اطلاعات امری مطلوب محسوب می شود، اما نمی توان نقش محدودیت های منطقی برای کودکان و نوجوانان را نادیده گرفت. در چنین شرایطی افراد در معرض اطلاعاتی قرار می گیرند که قدرت تشخیص خوب و بد آن را ندارند یا در حالتی عمومی تر حداقل با اخلاق فردی و اجتماعی ناسازگار است. در جریان این تبادل اطلاعات فراگیر که مانند موجی جامعه را درگیر می کند، کودکان و نوجوانان بیش از دیگران در معرض آسیب قرار دارند و بالطبع اطلاعات نامناسبی دریافت می کنند که نظام ارزشی رو به شکل گیری آنان را، مخدوش می کند (ببران، اخوان طباطبایی؛ 1390).

امواج الکترومغناطیسی تلفن همراه در مکالمات 17 دقیقه ای باعث آریتمی سینوسی می شود. لذا توصیه می گردد که تلفن همراه دور از قلب قرار گرفته و زمان استفاده از آن کاهش یابد. همچنین بهتر است از هندزفری استفاده شود (کاویان نژاد و همکاران، 1388).

از دیدگاه دانش آموزان استفاده از تلفن همراه باعث افت تحصیلی در آنان می شود و نیز باعث کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده هایشان است که در طولانی مدت می تواند اثرات مخرب روحی و فرهنگی ایجاد کند. همچنین از علل اصلی گرایش آنان به استفاده از تلفن همراه پیروی از مد و دریافت اطلاعات غیر مفید و غیر اخلاقی است (ببران، اخوان طباطبایی؛ 1390).

با توجه به مقطع سنی حساس کودکی و نوجوانی و گسترش روز افزون استفاده از تلفن همراه در بین این مقطع، سعی شده است استفاده از تلفن همراه در کودکان و نوجوانان آسیب شناسی شود و در آخر راهکارهای عملی برای کاهش این آسیب ها بیان شود. روش جمع آوری اطلاعات در این مقاله از طریق منابع الکترونیکی و کتابخانه ای صورت گرفته است.

بیان مساله :

تلفن همراه یک «تکنولوژی» فردی محسوب می‌شود که حوزه‌ی استقلال جدیدی از فردگرایی را منعکس می‌کند این فرد گرایی با «خودخواهی» بازتعریف نمی‌شود بلکه لایه «انتخابیگری فردی» را منعکس می‌کند که به صورت ابزارمند حوزه مستقل تری را برای فرد فراهم کرده است در این روند تلفن همراه توسعه کامپیوتر و اینترنت محسوب می‌شود که ظرفیت دیجیتالی را فراهم آورده است که «انعطاف گسترده ای» را برای فرد به وجود آورده است. اگر عناصر مادی نیازهای فردی را در یک تعامل اجتماعی، عناصری مثل لباس، وسیله‌ی حمل و نقل و «وسایل شخصی» زندگی فرد بدانیم تلفن همراه نیز بر نیازهای فردی اجتماعی فرد اضافه شده است (خیرخواه و علی‌آبادی، 1388).

ما برای انعکاس ویژگی‌های خود در سطح اجتماع، از وسایلی استفاده می‌کنیم که از لحاظ اجتماعی، دارای معانی مشترک هستند و مفهوم خاصی در فضای بینذهنی افراد مختلف یک جامعه یا گروه دارند. با این حال، در عصر حاضر، ظهور اشکال جدید ارتباط این امکان را فراهم آورده است که ارائه‌ی اطلاعات در بیان خود، به شیوه‌ی انتخابی تری صورت گیرد. بر این اساس، می‌توانیم بر تکیه بر ظرفیت وسایل ارتباطی جدید، هویت، ویژگی‌های شخصیتی و دیگر عناصر مهم در ارتباطات و تعاملات اجتماعی را آن‌گونه که می‌خواهیم، نه آن‌گونه که هستیم، ارائه دهیم. برای مثال ارتباطات مبتنی بر تلفن همراه باعث شده است تا مفهوم خودانگاره‌ی مطلوب، در موقعیت‌های گوناگون به صورت متفاوت و حتی متعارض، بیان یا ادراک شود. برای مثال، امکان انتخاب‌های متنوع در استفاده از تلفن همراه، مانند انتخاب نوع خاصی از گوشی، تغییر رنگ قاب یا تصویر روی صفحه، انتخاب نام خاص (در ارتباط مبتنی بر بلوتوث)، انتخاب و تغییر زنگ برای هر تماس‌گیرنده متناسب با نوع رابطه و ... این فناوری ارتباطی را تبدیل به نماد و نشانه‌ی «هویت فردی» و در نگاه دیگر، نماد و نشانه‌ی «هویت جمعی» فرد کرده است (احمدی و دیگران، 1388: 126 و 127).

تلفن همراه از قابلیت فراگیر بودن و کثرت کاربران برخوردار است. تلفن همراه یک صنعت ارتباطی چندرسانه‌ای است محسوب می‌شود این صنعت ارتباطی و چند رسانه‌ای همچون اجداد خود یعنی

تلفن‌های ثابت مهم‌ترین صنعت تعاملی ارتباطی است که هر دو طرف ارتباط یعنی فرستنده و گیرنده پیام فعال هستند و بصورت همزمان همچون حضور رو در رو ایجاد تعامل می‌کنند. در این روند تفاوت بین فرستنده و گیرنده را از بین می‌برند. روند تحولات رسانه ای و دو فضائی شدن جهان ضرورت تحول معرفتی در فهم مقوله های اجتماعی را ضرورت می‌بخشد. بعضی از کارشناسان رسانه در توصیف وضعیت امروز و فردای رسانه ها با لحنی مبهم درباره تاثیر تلفن همراه نظیر: دوربین عکاسی و فیلم برداری، ارسال و دریافت پیام، سرعت و انتقال پیام، امکان ارسال عکس و فیلم، قابلیت ضبط، دریافت امواج رادیو و تلویزیون، امکانات رایانه – اتصال به شبکه و ... سخن مس‌گویند. نقش تلفن همراه دیگر از یک وسیله و ابزار ارتباطی ساده فراتر رفته و کارکردهای متنوع و گسترده ای را شامل می‌شود (رشکیانی، 1389).

پیشینه‌ی پژوهش

موبایل مهم‌ترین تکنولوژی فردی است که ضمن ایجاد خلوت مستقل فردی رابطه‌ی اجتماعی فرد را در یک بستر شبکه‌ای معنادار کرده است و می‌توان از آن به عنوان تکنولوژی همه رسانه‌ای فردی تغییر نمود.

۳ - ناخوشایند کردن تجربه‌ی استفاده از موبایل

۴ - گذاشتن موبایل دور از دسترس

۵ - حالت پرواز (نیک‌بخت، ۱۳۹۷).

4-8. کاهش مهارت های ارتباطی

فراوانی ارتباط آسان تلفن همراه، آنها را نسبت به ارتباط های دیگری که مستلزم صرف هزینه و زمان است، بی رغبت می کند. یک فرد حاضر است در هر شرایطی با برداشتن گوشی و آوردن شماره فرد مورد نظر این ارتباط را برقرار کند، ولی حاضر نیست با زحمت دادن به خود و طی مسیر به ارتباط حضوری با خویشاوندان و دوستان مبادرت ورزد. یک نوجوان نیز با همین روش ارتباط، خود را از ارتباطات حقیقی بی نیاز می پندارد که به رشد اجتماعی وی آسیب می رساند (کارکردهای ارتباطی تلفن همراه، ۱۳۹۱).

4-9. در ارتباط قرار گرفتن با اطلاعات نامتناسب

از طریق این رسانه می توان مطالبی را به سرعت بین همگان ترویج کرد که مخالف عرف و عفت عمومی جامعه است. این نوع همه گیری، گاه از کنترل خارج است. اگر فردی هم نخواهد، باز در معرض این گونه پیام های کوتاه قرار می گیرد. پیام کوتاه همچنین موجب گسترش اخبار پنهانی در رابطه با اوضاع کشور، چه کذب و چه صحیح می شود. این مسئله منجر به تشویش اذهان عمومی یا افزایش بی اعتمادی جمعی به حکومت و نظام سیاسی کشور می گردد. از طریق رسانه پیامک می شود بعضی اطلاعات محرمانه، اخبار کذب و مطالب منافی عفت عمومی را در سطح جامعه گسترش داد. بسیاری از پیامک ها به جنبه های طنز آن می پردازد که به هیچ امر درست و مقدسی رحم نکرده و همه آنها را دست مایه طنز می کند. همچنین مسائل دینی و ارزش ها، وقتی نخستین بار با روش های طنزآمیز به مخاطبان نوجوان القا می شود، نوعی بی اعتنائی مهم شکل می گیرد (کارکردهای ارتباطی تلفن همراه ، ۱۳۹۱). استفاده کنترل نشده از رایانه و تلفن همراه ، تکامل فیزیکی و رشد اجتماعی و روانی کودک و نوجوان را در معرض خطر قرار

می دهد. هم چنین از آثار دست رسی نامطلوب فضای مجازی در کودکان، این است که آنها، اوقات مفید خود را کمتر با خانواده و دوستان می گذرانند. و همچنین این فناوری منجر به انتقال بخش بزرگی از ارتباطات چهره به چهره به فضای مجازی شده است. و به این ترتیب می تواند پیامدهای منفی بر مهارتهای ارتباطی و مشارکتی کودکان بگذارد (رستمی راوری، قلتاش، برهمن، 1397). یکی از آسیب های جدی تلفن همراه، برداشته شدن حریم ها و دسترسی راحت دختران نوجوان و جوان به انواع اطلاعاتی است که می تواند او را در معرض خطر قرار دهد. دختری که در این دوره سنی به آرامش و تمرکز، بیش از هر چیز دیگری نیازمند است، با دسترسی به انواع عکس ها، فیلم ها، کلیپ های نامناسب، موسیقی های حرام و دیگر نمونه های آن، مهار خویش را دست می دهد و به تدریج آماده فروافتادن در گرداب تباهی می شود. وقتی نوجوان بدون برخورداری از توان مهار خویش و غرایز با صحنه های تحریک کننده روبه رو می شود، آسیب هایی چون خود ارضایی، روابط جنسی پنهان و دیگر انحرافات غریزی و اخلاقی در او آغاز می شود. به همین دلیل، بزرگ سالان و سالمندان، تنها به جنبه ارتباطی گوشی های تلفن همراه توجه دارند و انواع ساده و قدیمی آن را تهیه می کنند و در مقابل، جوان ترها و نوجوانان به انواع جدیدی توجه دارند که قابلیت های ارتباطی و اطلاعاتی ویژه ای در اختیارشان می گذارند (کارکردهای ارتباطی تلفن همراه ، 1391).

از دیگر عوارض و آسیب های استفاده ی بیش از حد از تلفن همراه می توان به بروز مشکلات عصبی در کودکان، منزوی شدن کودکان، آسیب های انگشت دست کودکان، آسیب های اخلاقی، مدگرایی و مدسازی، نقش آفرینی در هویت افراد، جنبه تصویری و آسیب های آن، آسیب رسانی به زبان ملی، جنبه نوشتاری و آسیب های آن، جنبه گفتاری و آسیب های آن و ... اشاره کرد (کارکردهای ارتباطی تلفن همراه، 1391).

5. نتیجه گیری:

تلفن همراه با امکانات بسیار زیاد و جذاب خود باعث نفوذ در بین تمامی اقشار جامعه و به ویژه کودکان و نوجوانان شده است. دوران کودکی و نوجوانی، دوران پایه گذاری شخصیت بزرگسالی و هویت یابی است. دورانی است که کودک قدرت تشخیص خوب را از بد ندارد و به دیگران وابسته است. اگر کودکان و

نوجوانان از تلفن همراه استفاده کنند و این استفاده توسط والدین یا مربیان تعلیم و تربیت در مدرسه کنترل نشود، ممکن است آسیب های جبران ناپذیری را به بار آورد ؛ آسیب هایی که آینده ی زندگی فرد را به تباهی می کشد.

پیشنهادهای:

- 1- در مرحله ی اول باید والدین به هیچ عنوان زیر بار خرید تلفن همراه برای فرزندان خود نروند و به فرزندان خود وعده ی خرید تلفن همراه را پس از سن نوجوانی بدهند. حداقل سعی شود قبل از ورود کودک به دبستان برای او تلفن همراه خریداری نشود.
- 2- در صورتی که کودک و نوجوان در خانه تلفن همراه دارند، باید طبق نظر والدین ساعات مشخص و مدت زمان معینی از تلفن همراه خود استفاده کنند.
- 3- بهتر است کودک و یا نوجوان در حضور دیگر اعضای خانواده ی خود از تلفن همراه استفاده کند.
- 4- اولیای گرامی و مربیان تعلیم و تربیت ، روش صحیح استفاده از تلفن همراه و همچنین آسیب های استفاده ی نادرست از آن را به کودک و نوجوان خود آموزش دهند.
- 5- مدیران و یا معلمان مدارس، جلسات آموزشی درباره ی نحوه ی صحیح استفاده از تلفن همراه را برای والدین برگزار کنند.
- 6- والدین برنامه ها و کلاس های آموزشی و تفریحی جذاب و مناسب را برای فرزندان خود تدارک ببینند تا از این طریق فرزندان مهارت های اجتماعی، اعتماد به نفس و دیگر مهارت ها را کسب کنند.
- 7- پخش آگهی های آموزنده دیداری و شنیداری با موضوع تلفن همراه، فرهنگ استفاده صحیح و معایب استفاده ی نادرست آن
- 8- طراحی بخشی از کتاب درسی دانش آموزان با عنوان فرهنگ استفاده ی صحیح از تلفن همراه و فضای مجازی.

منابع و مراجع

- بیران، صدیقه؛ اخوان طباطبایی، مهنوش السادات.(1390). بررسی نقش و تاثیرات استفاده از تلفن همراه بر دختران دانش آموز دبیرستانی. **فصلنامه فرهنگ ارتباطات**. سال اول، شماره اول. ص: 46
- بهشتی، علی؛ (۱۳۹۲). استفاده افراطی از تلفن همراه مهمترین عامل چاقی . منبع: ایرنا،
- پایگاه اطلاع رسانی حوزه. (1391). شیوه های مهارت آموزی نوجوانان در اجتماع. مجله پیام زن . شماره 250،
- تاثیر منفی استفاده از موبایل بر کیفیت خواب نوجوانان و کودکان ؛ (1397).
- . جام جم سرا . (1393). . خطر: هندی زفری قدرت شنوایتان را کاهش می دهد، ص، 24-32
- حیدری ، مهسا؛ (1396). اعتیاد کودکان و نوجوانان به گوشی های هوشمند را جدی بگیرید.
- ذکایی، محمد سعید؛ ولی زاده، وحید؛ (1388). فرهنگ جوانان و تلفن همراه. **فصلنامه تحقیقات فرهنگی**. 2(7)، 119-152.
- رستمی راوری، فاطمه؛ قلتاش، عباس؛ برهن، مریم؛ (1397). مطالعه اسنادی نقش فضای مجازی بر مهارتهای ارتباطی و مشارکتی کودکان. **نهمین همایش انجمن فلسفه ی تعلیم و تربیت ایران**. فضای مجازی و فلسفه ی تعلیم و تربیت. دانشگاه سیستان و بلوچستان. ص: 111-121

رشیدپور، محمدجواد؛ (۱۳۹۱). ویژگی های عاطفی، شناختی، حرکتی و اجتماعی کودکان 6-11

سامانه جامع اوقات فراغت جوانان استان سمنان ؛ (1393). شناخت ویژگی های کودکان ونوجوانان برای آموزش بهتر.

عیسی مراد، ابوالقاسم ؛ (1386). نوجوانی دوره هویت یابی. روزنامه جوان. ص: 16

غلامی نژاد، مریم؛ (1395). با شش ویژگی مهم دوره نوجوانی آشنا شوید . قابل دست رسی در:

فضل علی، محسن؛ فرشیدی، فرشته؛ (1395). بررسی میزان استفاده از تلفن همراه و رابطه آن با کیفیت خواب و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه. فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. سال ششم. شماره چهارم. 5-21 .

کاویان نژاد، رسول؛ هادی زاده، نوشین؛ محمد تقی، رقیه؛ غریبی، فردین؛ (1388). اثر امواج الکترومغناطیس تلفن همراه روی فشارخون، ضربان و آریتمی قلبی. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی گرگان. دوره 11، شماره 3(پی در پی 31) صفحات 22- 26 .

<https://honarehzendegi.com>

Drouin , M. Kaiser, D. H. , & Miller, D. A. (2012). Phantom vibrations among undergraduates: Prevalence and associated psychological characteristics. Computers in Human Behavior, 28(4), 1490- 1496.